

ОСОБЛИВОСТІ ОСОБИСТІСНОЇ ГОТОВНОСТІ КЕРІВНИКІВ ЗАКЛАДІВ ПРОФЕСІЙНО-ТЕХНІЧНОЇ ОСВІТИ ДО МАРКЕТИНГУ ОСВІТНІХ ПОСЛУГ

У статті наведено результати емпіричного дослідження особливостей особистісної готовності керівників закладів професійно-технічної освіти до маркетингу освітніх послуг. Окреслено основні проблеми діяльності сучасних закладів професійно-технічної освіти, що можуть негативно позначитися на особистісній готовності їх керівників до професійної діяльності. Визначено основні показники особистісної готовності керівників закладів професійно-технічної освіти до маркетингу освітніх послуг та методики їх дослідження. Виявлено недостатній рівень особистісної готовності досліджуваних управлінців. Установлено особливості особистісної готовності керівників закладів професійно-технічної освіти до маркетингу освітніх послуг залежно від типу закладу освіти, місця його розташування, регіону тощо. Визначено, що у інноваційних закладах професійно-технічної освіти (коледжі, ВПУ) рівень особистісної готовності керівників вище ніж у керівників звичайних закладів професійно-технічної освіти, особливо в тих, які розташовані в центрі країни. Виявлено, що в управлінців закладів професійно-технічної освіти з сільської місцевості особистісна готовність до маркетингової діяльності низька. Крім того, констатовано статистично значущі відмінності у рівнях особистісної готовності управлінців залежно від регіону розташування закладу освіти, яким вони керують. За статтю, віком та за стажем професійної діяльності статистично значущі відмінності виявлено лише за окремими показниками особистісної готовності керівників закладів професійно-технічної освіти до маркетингу освітніх послуг (підприємницькими здібностями, соціальною креативністю). Констатовано доцільність сприяння розвитку особистісної готовності управлінців до маркетингу освітніх послуг в умовах післядипломної освіти.

Ключові слова: керівник закладу професійно-технічної освіти; маркетинг освітніх послуг; особистісна готовність, підприємливість; спрямованість на справу та конструктивне спілкування; тип установки щодо інших людей; соціальна креативність.

Постановка проблеми. У складній соціально-демографічній ситуації, що склалася в Україні, зростає конкуренція між закладами освіти, щодо набору потенційних учнів. У разі закладів професійно-технічної ситуація ускладнюється через невисокий імідж у суспільстві робітничих професій і, відповідно, недостатню конкурентоздатність професійно-технічних навчальних

закладів; Усе це вимагає спрямування особливої уваги керівників професійно-технічних навчальних закладів до маркетингу освітніх послуг для потенційних їх споживачів.

Водночас, як показують результати теоретичного аналізу літератури (О. Креденцер та ін.) і освітньої практики, керівники закладів освіти часто не готові до такої діяльності в повному обсязі, характеризуються недостатнім рівнем ініціативності, підприємливості та інших особистісних характеристик, що є значущими для маркетингової діяльності.

Відповідно, актуалізується необхідність розвитку особистісної готовності керівників закладів професійно-технічної освіти до маркетингу освітніх послуг.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Слід зазначити, що окремі питання зазначеної проблеми вже були предметом уваги дослідників. Так, досліджено психологічні аспекти підприємництва (О. Креденцер [7], Ю. Пачковський [8], І. Чорна [11] та ін.), питання соціально-психологічного забезпечення маркетингової діяльності у сфері освітніх послуг (Є. Карпов [6] та ін.).

З іншого боку, вивчалися проблеми психологічної готовності менеджерів до професійної діяльності (О. Бондарчук [1], Л. Карамушка [5] та ін.). З огляду на особистісний підхід (Л. Карамушка [5] психологічну готовність розглядають як стійке, багатоаспектне та ієрархізоване утворення особистості, яке включає ряд компонентів (мотиваційний, когнітивний, операційний, особистісний тощо), адекватних вимогам, змісту та умовам діяльності, які в своїй сукупності дозволяють суб'єкту більш або менш успішно здійснювати діяльність.

Спираючись на даний підхід нами визначено зміст психологічної готовності керівників закладів професійно-технічної освіти до маркетингу освітніх послуг, важливою складовою якої є особистісна готовність як сукупність особистісних якостей управлінців, необхідних для ефективного маркетингу освітніх послуг в умовах соціальних трансформацій (підприємливість, спрямованість на справу та конструктивне спілкування, позитивну установку щодо інших людей, самоефективність, соціальну креативність тощо) [2].

Водночас, емпіричне дослідження особистісної готовності керівників закладів професійно-технічної освіти до маркетингової діяльності у сфері освітніх послуг, попри всю його актуальність, практично не здійснювалося.

Мета статті – представити результати емпіричного дослідження особливостей особистісної готовності керівників закладів професійно-технічної освіти до маркетингу освітніх послуг.

Виклад основного матеріалу і результатів дослідження. Емпіричне дослідження особливостей особистісної готовності керівників закладів професійно-технічної освіти до маркетингу освітніх послуг здійснювалося за допомогою таких методик:

• Тест на загальні здібності до підприємництва (GET TEST, в адаптації Ю. Пачковського [8]), спрямований на визначення підприємницької активності управлінців.

• Методика М. Кучера – В. Смейкала «Спрямованість особистості» [9], за якою визначалися спрямованість на справу та конструктивне спілкування.

• Опитувальник самоефективності (автори – М. Шерер та Дж. Меддукс, у модифікації А. Бояринцевої [3]), спрямований на визначення самоефективності досліджуваних.

• Методика Ф. Фідлера «Ставлення до знехтуваного співробітника (співробітника, якому віддають найменшу перевагу)» (Least Preferred Co-worker, LPC, в адаптації С. Каліщука [4]), за якою визначалися типи установки керівників щодо інших людей, в тому числі, суб'єктів управлінського впливу.

• Методика визначення соціальної креативності особистості (в адаптації М. Фетіскіна та ін. [8]) тощо.

За узагальненням результатів даних методик визначалися рівні особистісної готовності управлінців: *високий* (за умови високих рівнів підприємницької активності, самоефективності, соціальної креативності, переважної орієнтації на справу та спілкування, а також активно-позитивний тип установки щодо інших людей); *середній* (в разі переважно середніх показників підприємницької активності, самоефективності, соціальної креативності, переважної орієнтації на спілкування, ситуативно-суб'єктивного або функціонально-ділового типів установки щодо інших людей); *низький* (за умови низьких рівнів підприємницької активності, самоефективності, соціальної креативності, переважної орієнтації на себе, а також нейтрально-байдужого або приховано-негативного типу установки щодо інших людей).

В емпіричному дослідженні використано статистично-математичні методи опрацювання даних (кореляційний, дисперсійний аналізи) з використанням комп'ютерної програми SPSS (версія 17.0).

У дослідженні взяли участь 230 керівників закладів професійно-технічної освіти, з них – 73% жінок, 27% чоловіків, які були розподілені на групи за: 1) стажем управлінської діяльності: до 5 років (27%); 5-15 років (21,7%); 15-25 років (24,3%); понад 25 років (27%) досліджуваних; 2) віком: до 5 років (27,0%); від 5 до 15 років (21,7%); від 15 до 25 років (24,3%); 25 і більше років (27,0%); 3) заклади професійно-технічної освіти: традиційного типу (73,9%); інноваційного типу (26,1%); 4) місцем його розташування: село (40,0%); місто (60,0%); 5) регіоном: центр (34,8%); регіони (65,2%).

На першому етапі емпіричного дослідження визначено рівні особистісної готовності керівників закладів професійно-технічної освіти до маркетингу освітніх послуг (табл. 1).

Як випливає з даних, наведених у табл. 1, особистісна готовність керівників закладів професійно-технічної освіти до маркетингу освітніх послуг сформована недостатньо. Так, високий рівень такої готовності виявлений лише у

20,4% досліджуваних управлінців, середній – у 63,0%, а низький – у 16,6% керівників.

Таблиця 1

**Розподіл керівників закладів професійно-технічної освіти
за рівнями особистісної готовності до маркетингу освітніх послуг**

Рівні особистісної готовності	Кількість досліджуваних у %
Низький	16,6
Середній	63,0
Високий	20,4

Такий стан речей зумовлений недостатнім розвитком усіх показників особистісної готовності досліджуваних. Так, виявлено доволі низький рівень підприємливості у значної частини управлінців. Найбільш виражена в них потреба в автономії ($M = 7,9$; $\sigma = 2,1$), що проявляється в їх орієнтації на самостійну роботу, прагненні приймати самостійні рішення. Менш виражена готовність до зваженого ризику ($M = 7,4$; $\sigma = 1,9$) і креативність ($M = 7,1$; $\sigma = 1,4$), що свідчить в цілому про здатність досліджуваних до прийняття складних, але досяжних цілей, адекватно оцінювати власні можливості, діяти в умовах неповної інформації, а також проявляти схильність до нового, невідомого, до розвитку інтуїції. Недостатньо сформовано потребу в досягненнях ($M = 6,8$; $\sigma = 1,7$) і інтернальний локус контролю ($M = 6,7$; $\sigma = 1,9$), що говорить про нерішучість, невпевненість в собі і в своїх діях, невміння використовувати дані можливості, відсутність достатньої наполегливості при досягненні поставленої мети. Таким чином, у результаті дослідження виявлена певна амбівалентність керівників у контексті їх підприємницької активності – бажання діяти самостійно і при цьому недостатнє розуміння зростання власної відповідальності за прийняття рішень і його наслідки.

Крім того у доволі великої групи керівників закладів професійно-технічної освіти встановлено недостатній рівень соціальної креативності. Так, низький рівень соціальної креативності виявлено у 28,7% , середній – у 43,5%, а високий –у 27,8% досліджуваних.

Крім того, виявлено недостатній рівень позитивної установки щодо інших людей щодо інших людей у доволі значної частини управлінців. . Так, активно-позитивний тип установки властивий усього 0,9 % досліджуваних управлінців. Разом з тим, саме цей тип установки дослідники відносять до професійно важливої якості фахівців типу професій «людина-людина», адже він проявляється у доброзичливому ставленні до оточуючих, налаштуванні помічати насамперед їх позитивні якості, що породжує атмосферу доброзичливості й урівноваженості.

Значна кількість досліджуваних управлінців (44,3%) характеризується ситуативно-суб'єктивним або функціонально-діловим (22,6%) типами щодо інших людей установки що зумовлює схильність диференціювати своє ставлення до оточуючих залежно від власного емоційного стану або «корисності» оточуючих.

Приблизно третина досліджуваних характеризуються нейтрально-байдужим (14,8%) або приховано-негативним (17,4%) типами установки щодо інших людей, в основі яких лежить або відсутність прояву інтересу й ширості до оточуючих, або ж прагнення помічати та підкреслювати насамперед негативні аспекти в інших людей, експресивно на них реагувати, породжуючи агресивність та недобррозичливість оточуючих.

На наступному етапі за критерієм χ^2 виявлено особливості особистісної готовності керівників закладів професійно-технічної освіти залежно від типу закладу освіти, місця та регіону його розташування. Так, констатовано статистично значущі відмінності у рівнях особистісної готовності управлінців залежно від типу закладу освіти, яким вони керують. Високий рівень особистісної готовності виявлено у 38,3% досліджуваних керівників які керують закладами інноваційного типу проти 14,1% управлінців з закладів традиційного типу, а низький рівень – у 5,0%, проти 20,6% відповідно ($p < 0,01$).

Також виявлено статистично значущі відмінності у рівнях особистісної готовності управлінців залежно від місця розташування закладу освіти: високий рівень особистісної готовності виявлено у 23,9% досліджуваних керівників які у місті проти 15,2% які знаходяться в сільській місцевості, а низький рівень – у 13,1% управлінців з міста проти 21,7 % управлінців з села відповідно ($p < 0,05$).

Констатовано статистично значущі відмінності у рівнях особистісної готовності управлінців залежно від регіону розташування закладу освіти, яким вони керують. Високий рівень особистісної готовності виявлено у 25,0% досліджуваних керівників з центру проти 18,0% з регіональних ПТНЗ, а низький рівень – у 8,8% управлінців з центру проти 20,7% управлінців з регіонів відповідно ($p < 0,05$).

Що ж до статі, віку та стажу професійної діяльності управлінців, то статистично значущих відмінностей у загальних рівнях особистісної готовності керівників закладів професійно-технічної освіти виявлено не було, гендерно-вікові відмінності готовності встановлено лише за окремими її показниками.

Так, на основі результатів дисперсійного аналізу виявлено статистично значущі відмінності у вираженості загальної схильності до підприємницької активності керівників установ професійно-технічної освіти в залежності від їх статі й віку: чоловіки-керівники в цілому більш схильні до підприємницької активності, ніж жінки, особливо ті, хто молодший за віком ($p < 0.01$). У керівників старшого віку така схильність проявляється значно менше практично незалежно від їх статі.

Крім того, визначено, що жінки-керівники характеризуються меншою потребою в незалежності, ніж чоловіки ($p < 0.01$). З огляду на меншу схильність

керівників-жінок до підприємницької активності в цілому, можна висунути припущення про гендерну природу отриманих відмінностей, які проявляються в гендерно незбалансованому суспільстві, в якому, як правило, більше заохочується активність чоловіків.

За критерієм χ^2 встановлено відмінності у типах установки досліджуваних управлінців залежно статі. Так, на рівні тенденції ($p=0,074$) виявлено, що активно-позитивною установкою щодо інших людей характеризуються саме жінки-керівники, натомість чоловіків з таким типом установки виявлено не було.

Таким чином, виявлено недостатній рівень особистісної готовності керівників закладів професійно-технічної освіти до маркетингу освітніх послуг, що актуалізація питання сприяння її розвитку в процесі спеціально організованого психологічного навчання, яке можна забезпечити в умовах післядипломної педагогічної освіти.

Висновки. Констатовано недостатній рівень особливостей особистісної готовності керівників закладів професійно-технічної освіти до маркетингу освітніх послуг для значної частини управлінців. Визначено особливості особистісної готовності до маркетингу освітніх послуг управлінців професійно-технічних навчальних закладів залежно від типу закладу освіти, місця його розташування та регіону і, за окремими показниками, залежно від їх статі й віку управлінців. Констатовано доцільність організації спеціального навчання з метою сприяння розвитку особистісної готовності керівників закладів професійно-технічної освіти до маркетингу освітніх послуг.

Перспективи подальших досліджень. У перспективі – теоретичне обґрунтування, розробка та апробація програми розвитку особистісної готовності керівників закладів професійно-технічної освіти.

Література

1. Бондарчук О. І. Соціально-психологічні основи особистісного розвитку керівників загальноосвітніх навчальних закладів у професійній діяльності : монографія / О. І. Бондарчук. – К. : Наук. світ, 2008. – 318 с.
2. Бондарчук О. І. Проблеми психологічної готовності керівників професійно-технічних навчальних закладів до маркетингу освітніх послуг / О. І. Бондарчук, С. В. Казакова // Актуальні проблеми психології : зб. наук. пр. Інституту психології імені Г. С. Костюка НАПН України / [Ред. кол.: С. Д. Максименко (гол. ред.) та ін.]. – К., 2014. – Т. I : Організаційна психологія. Економічна психологія. Соціальна психологія / за ред. С. Д. Максименка, Л. М. Карамушки. – Вип. 41. – С. 70–75.
3. Бояринцева А. В. Мотивационно-когнитивные характеристики личности молодого предпринимателя: дис... канд. психол. наук: 19.00.01 / А. В. Бояринцева. – М., 1995. – 249 с.

4. Каліщук С. М. Методика Фреда Е. Фідлера та вірогідність зміни установки особистості щодо інших / С. М. Каліщук // Вісник Харківського нац. пед.- ун-та імені Г. С. Сковороди «Психологія». – 2014. – № 48. – С. 112–122.

5. Карамушка Л. М. Психологія освітнього менеджменту : навч. посібник / Л. М. Карамушка. – К. : Либідь, 2004. – 424 с.

6. Карпов Е. Б. Психологія продвижения образовательных услуг в системе открытого образования: дис... доктор психол. наук: спец. : 19.00.05 – социальная психология/ Карпов Евгений Борисович; Моск. гос. открытый пед. ун-т им. М. А. Шолохова, 2004. – 503 с.

7. Креденцер, О. Інноваційність як важлива психологічна характеристика підприємницької поведінки менеджерів освітніх організацій у контексті організаційного розвитку. Актуальні проблеми психології. Зб. наук. пр. Ін-ту психології ім. Г. С. Костюка НАПН України, К. 2010. – Т. 1, Ч. 27, – С. 70–78.

8. Пачковський Ю. Ф. Психологія підприємництва / Ю. Ф. Пачковський. – Львів : ПТВФ«Афіша», 2001. – 275 с.

9. Практикум по психологии менеджмента и профессиональной деятельности; под ред. Г. С. Никифорова, М. А. Дмитриевой, В. М. Снеткова. – СПб. : Речь, 2001. – 448 с.

10. Фетискин Н. П. Социально-психологическая диагностика развития личности и малых групп / Н. П. Фетискин, В. В. Козлов, Г. М. Мануйлов – М. : Изд-во Ин-та психотерапии, 2005. – 490 с.

11. Чорна І. М. Психодіагностика рівня розвитку підприємницьких здібностей у студентської молоді / І. М. Чорна, М. М. Чорний // Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Серія 12: Психологічні науки. – 2015. – Вип. 3(48).– С. 188–194.

Транслітерація

1. Bondarchuk O. I. Sotsialno-psykholohichni osnovy osobystisnoho rozvytku kerivnykiv zahalnoosvitnikh navchalnykh zakladiv u profesiinii diialnosti : monohrafiia / O. I. Bondarchuk. – K. : Nauk. svit, 2008. – 318 s.

2. Bondarchuk O. I. Problemy psykholohichnoi hotovnosti kerivnykiv profesiino-tekhnichnykh navchalnykh zakladiv do marketynhu osvitnikh posluh / O. I. Bondarchuk, S. V. Kazakova // Aktualni problemy psykholohii : zb. nauk. pr. Instytutu psykholohii imeni H. S. Kostiuka NAPN Ukrainy / [Red. kol.: S. D. Maksymenko (hol. red.) ta in.]. – K., 2014. – T. I : Orhanizatsiina psykholohiia. Ekonomichna psykholohiia. Sotsialna psykholohiia / za red. S. D. Maksymenka, L. M. Karamushky. – Vyp. 41. – S. 70–75.

3. Boiaryntseva A. V. Motyvatsyonno-kohnytyvnye kharakterystyky lychnosti molodoho predprynmatelia: dys... kand. psykhol. nauk: 19.00.01 / A. V. Boiaryntseva. – M., 1995. – 249 s.

4. Kalishchuk S. M. Metodyka Freda E. Fidlera ta virohidnist zminy ustanovky osobystosti shchodo inshykh / S. M. Kalishchuk // Visnyk Kharkivskoho

nats. ped.- un-ta imeni H. S. Skovorody «Psykhohohyia». – 2014. – № 48. – S. 112–122.

5. Karamushka L. M. Psykhohohiia osvithnoho menezhmentu : navch. posibnyk / L. M. Karamushka. – K. : Lybid, 2004. – 424 s.

6. Karpov E. B. Psykhohohyia prodvyzhenyia obrazovatelnykh usluh v systeme otkrytoho obrazovanyia: dys... doktor psykhoh. nauk: spets. : 19.00.05 – sotsyalnaia psykhohohyia/ Karpov Evhenyi Borysovyh; Mosk. hos. otkrytyi ped. un-t ym. M. A. Sholokhova, 2004. – 503 s.

7. Kredentser, O. Innovatsiinist yak vazhlyva psykhohohichna kharakterystyka pidpriumnytskoi povedinky menezheriv osvithnykh orhanizatsii u konteksti orhanizatsiinoho rozvytku. Aktualni problemy psykhohohii. Zb. nauk. pr. In-tu psykhohohii im. H. S. Kostiuka NAPN Ukrainy, K. 2010. – T. 1, Ch. 27, – S. 70–78.

8. Pachkovskiy Yu. F. Psykhohohiia pidpriumnytstva / Yu. F. Pachkovskiy. – Lviv : PTVF«Afisha», 2001. – 275 s.

9. Praktikum po psykhohohy menezhmenta y professionalnoi deiatelnosti; pod red. H. S. Nykyforova, M. A. Dmytryevoi, V. M. Snetkova. – SPb. : Rech, 2001. – 448 s.

10. Fetyskyn N. P. Sotsyalno-psykhohohycheskaia dyahnostyka razvytyia lychnosti y malykh hruppah / N. P. Fetyskyn, V. V. Kozlov, H. M. Manuilov – M. : Yzd-vo Yn-ta psykhoterapyi, 2005. – 490 s.

11. Chorna I. M. Psykhohohiia rivnia rozvytku pidpriumnytskykh zdibnostei u studentskoi molodi / I. M. Chorna, M. M. Chornyi // Naukovyi chasopys Natsionalnoho pedahohichnoho universytetu imeni M. P. Drahomanova. Serii 12: Psykhohohichni nauky. – 2015. – Vyp. 3(48).– S. 188–194.

Kazakova S. V.

Features of personality readiness of managers of institutions of vocational education to marketing of educational services

The article presents the results of an empirical study of the characteristics of the personal readiness of the heads of vocational education institutions to marketing educational services. The main problems of the activities of modern institutions of vocational education, which may adversely affect the personality readiness of their managers to professional activities, are identified. The main indicators of personality readiness of managers of vocational education institutions to the marketing of educational services and methods of their research are determined. Insufficient level of personal readiness of the studied managers is revealed. The peculiarities of personal readiness of managers of institutions of vocational education to the marketing of educational services depending on the type of educational institution, its location, region, etc. are revealed. It has been established that in innovative vocational education institutions (colleges, TLUs) the level of personality readiness of managers is higher than the heads of the usual institutions of vocational education, especially in those located in the center of the country. Statistically significant

differences in gender, age and length of service of professional activity of managers of institutions of vocational education were revealed only in certain indicators of personality readiness to marketing of educational services (entrepreneurial abilities, social creativity, etc.). The feasibility of promoting the development of personal readiness of managers to marketing educational services in the context of postgraduate education was stated

Key words: *managers of the institutions of vocational education; marketing of educational services; personality readiness, entrepreneurship; orientation and constructive communication; type of installation for other people; social creativity.*

Казакова Світлана Володимирівна – магістр психології, старший викладач кафедри психології управління Центрального інституту післядипломної педагогічної освіти, ДВНЗ «Університет менеджменту освіти» НАПН України.

УДК 159.928.235:159.922.72

Калязіна Т. В.

ЕФЕКТИВНІСТЬ ПРОГРАМИ ПСИХОЛОГІЧНОЇ КОРЕКЦІЇ ПРОЯВІВ ВІКТИМНОСТІ В ІНТЕЛЕКТУАЛЬНО ОБДАРОВАНИХ ПІДЛІТКІВ

У статті розглянуто соціально-психологічні чинники схильності до віктимної поведінки осіб підліткового віку, зокрема інтелектуально обдарованих підлітків, та умов попередження проявів віктимності у вказаних осіб. Показано, що певні індивідуальні (стать, рівень інтелектуальної обдарованості) та соціально-психологічні (самооцінка, показники самоставлення, соціально-психологічна адаптованість, агресивність, навіюваність, імпульсивність, нервово-психічна стійкість) особливості інтелектуально обдарованих підлітків є чинниками схильності до проявів віктимності в даних осіб. Визначено особливості психологічних умов попередження проявів віктимності в інтелектуально обдарованих підлітків за допомогою розробленої корекційної програми. Зазначено, що психологічний вплив при проведенні корекційної роботи щодо попередження проявів віктимності в інтелектуально обдарованих підлітків спрямований на: усунення провів віктимної поведінки; асертивну поведінку; розвиток емоційного інтелекту; зниження рівня прояву негативних емоційних реакцій, зокрема, агресивності; формування навичок адекватного та безпечного прояву агресії; розвиток критичного ставлення до ситуацій, себе та оточуючих; набуття навичок рефлексії; розвиток упевненості в собі та адекватної самооцінки; розвиток здібностей до адекватного самоствердження; підвищення рівня стресостійкості; підвищення рівня соціального інтелекту. Показано ефективність авторської психологічної